

بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری

سجاد بشرپور^۱، جواد درودی^{۲*} و الهام سیف^۳

چکیده

پرخاشگری سایبری رفتارهای پرخاشگرانه‌ای هستند که در فضای سایبری به صورت مخفیانه اتفاق می‌افتد و چهره به چهره نیستند. هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری در دانشجویان بود. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و نمونه پژوهش شامل ۲۲۰ دانشجو بود که به صورت نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از میان دانشجویان مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ در دانشگاه محقق اردبیلی انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های ابعاد خشم، انحراف شخصیت و پرخاشگری سایبری استفاده شد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از آزمون‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که پرخاشگری سایبری با خشم بیرونی و خشم انگیزندگی از ابعاد خشم و بدنام‌سازی، اعمال خصمانه و سلطه‌گری از انحراف شخصیت همبستگی مثبت دارد. نتایج رگرسیون نشان داد که ابعاد خشم و انحراف شخصیتی می‌توانند ۲۲ درصد از پرخاشگری سایبری را پیش‌بینی کنند. به نظر می‌رسد هرچه خشم و انحرافات شخصیتی در افراد بالاتر باشد، احتمال انجام رفتارهای پرخاشگرانه در اینترنت بیشتر است لذا پیشنهاد می‌شود که دانشگاه‌ها کارگاه‌هایی را برای کاهش پرخاشگری‌های اینترنتی با تأکید بر کنترل مؤلفه‌های خشم و انحراف شخصیتی برگزار کنند.

کلیدواژه‌ها: انحراف شخصیتی، پرخاشگری سایبری، خشم بیرونی.

۱. دانشیار روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
  ۲. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران javaddrodi89@gmail.com
  ۳. دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
- تاریخ ارسال: ۱۳۹۶-۱۰-۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷-۰۹-۱۹

مقدمه

نوجوانان امروز در یک فرهنگ سایبری آموزش می‌بینند و به فعال‌ترین کاربران فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بین‌المللی تبدیل می‌شوند (پیرا و متوس^۱، ۲۰۱۶). تحقیقات نشان داده‌اند که استفاده اعتیادآور از رسانه‌های اجتماعی و فضای سایبری در میان مردان و زنان رو به افزایش است (آلن، رایان، گری و مک‌لنرنی و واتر^۲، ۲۰۱۴؛ گریفیت، کاس و دیمیترویس^۳، ۲۰۱۴) و از علل گرایش افراد به فضای سایبری و استفاده از رسانه‌های اجتماعی می‌توان به جذابیت، تازگی و نوآوری، خودشیفتگی، رفع خلاءهای ارتباطی، محرومیت و محدودیت، ارتباط شبکه‌ای و ارتقاء آگاهی اشاره کرد (ایلالی، حسینی امین و نامی، ۱۳۹۶). طبق تحقیقات، مردان در اینترنت بیشتر به دنبال جستجوی رابطه جنسی و زنان به دنبال جست و جوی رابطه عاطفی و دوستانه هستند (شپرد و همکاران، ۱۹۹۵؛ به نقل از عبدی و همکاران، ۱۳۹۱). اما پرخاشگری سایبری^۴ مسأله‌ای که در دهه‌های اخیر نگران‌کننده شده است که به صورت ارسال پیام‌های اغراق‌آمیز از محبت، پیام‌های توهین‌آمیز و ارسال تصاویر مستهجن در میان نوجوانان و جوانان گسترش پیدا کرده است (ولی، پیرا، گنشالوز و متوس^۵، ۲۰۱۸). پرخاشگری سایبری به صورت ارسال پیام‌های متنی زشت، توهین‌آمیز و شرم‌آور جنسیتی و نژادی و پخش و ارسال تصاویر و کلیپ‌های شخصی افراد با هدف عذاب، آزار و تهدید دیگران تعریف شده است (شاپکا و مقصودی^۶، ۲۰۱۶؛ آباجود، ساواج، استارویک و سلامی^۷، ۲۰۱۵). محققان پرخاشگری اینترنتی را به عنوان یک نوع از تجاوزگری با مشخصات، مؤلفه‌ها و ویژگی‌های شخصی متفاوت شرکت‌کنندگان در نظر می‌گیرند (آنتونیادو و کوکینوس^۸، ۲۰۱۵). برخلاف تهاجم سنتی، تهاجم اینترنتی به زمان یا مکان محدود نمی‌شود و می‌تواند

-
1. Pereira and Matos
  2. Allen, Ryan, Gray, McInerney and Waters
  3. Griffiths, Kuss and Demetrovics
  4. Cyber-Agression
  5. Vale, Pereira, Gonçalves and Matos
  6. Shapka and Maghsoudi
  7. Abajaoude, Savage, Starcevic and Salame,
  8. Antoniadou and Kokkinos

توسط فرد ناشناس به طور غیر مستقیم و مکرر انجام شود (سلونج، اسمیز و فریزن^۱، ۲۰۱۳). و ارتباط زیادی با پریشانی شخصی، مصرف مواد، افسردگی و رفتارهای خودکشی دارد (کالویته، اورو و جیمز-گودیکس^۲، ۲۰۱۶؛ اسلونج و همکاران، ۲۰۱۳). تحقیقات نرخ شیوع پرخاشگری‌های اینترنتی را از ۱۵ درصد تا ۶۵ درصد در کشورهای مختلف گزارش کرده‌اند (ولی و همکاران، ۲۰۱۸؛ مودکی، مینچین، هریوگ، گورا و رونیون^۳، ۲۰۱۴) پرخاشگری‌های سایبری می‌تواند پیامدهای جسمانی، احساسی، اجتماعی و آموزشی داشته باشد (گو^۴، ۲۰۱۶؛ لارانگا، یوبرو، آویجیرو و ناوارو^۵، ۲۰۱۶). همچنین تحقیقات دیگری نشان داده‌اند که پرخاشگری اینترنتی با محیط خانوادگی و هوش هیجانی افراد ارتباط دارد و هرچه افراد محیط خانوادگی رو به وخامت و هوش هیجانی پایین‌تری داشته باشند، پرخاشگری‌های سایبری بیشتری انجام می‌دهند (مونیکادو، دلگادو، اینگلز و فرناندز^۶، ۲۰۱۸) و افرادی که قربانی پرخاشگری‌های سایبری می‌شوند سطح بالایی از اضطراب، افسردگی، استرس و تنهایی را دارند (آریکاک^۷، ۲۰۱۶) و از تحصیل ناامید شده و گاهی از آن دست می‌کشند (میرز و کاوی^۸، ۲۰۱۷).

خشم و ابعاد آن می‌تواند در بروز پرخاشگری‌های اینترنتی مؤثر باشد. خشم یکی از هیجانات ذاتی انسان بوده که بعد از ترس بیشترین مطالعات را به خود اختصاص داده است. خشم و ناکامی به صورت مستقیم با مشکلات برونی‌سازی و به صورت غیر مستقیم از طریق سیستم‌های نوروشیمیایی با مشکلات درونی‌سازی مرتبط است و طبق مطالعات ترک، درویزه، دهشیری و خسروی (۱۳۹۵) این مؤلفه‌ها با رویکردهای زیستی کلونینجر ارتباط دارند. نوجوانان دارای رفتارهای مشابه تهاجم و خشونت، مشکلات رفتاری دارند، این افراد خشونت خود را از طریق دنیای مجازی و سایر ابزارهای تکنولوژی در محیط سایبری نشان می‌هند، زیرا

-
1. Slonje, Smith and Frisén
  2. Calvete, Orue and Gamez-Guadix
  3. Modecki, Minchin, Harbaugh, Guerra and Runions.
  4. Guo
  5. Larrañaga, Yubero, Ovejero and Navarro
  6. Monteagudo, Delgado, Inglés and Fernández
  7. Aricak
  8. Myers and Cowie

در آن احتمال آسیب به زندگی روزمره وجود ندارد (ساری و کمدان^۱، ۲۰۱۶). تحقیق هیندوجا و پاچین^۲ (۲۰۰۸) نشان داد که رفتارهای قلدری می‌توانند پرخاشگری و قلدری‌های سایبری را پیش‌بینی کنند. آنگ و گو^۳ (۲۰۱۰) نشان دادند که در فضای اینترنتی احتمال رفتارهای پرخاشگرانه بیشتر و میزان همدلی پایین است. آنتونیادو و کوکینوس (۲۰۱۶) همچنین نشان دادند که آزارگری‌های سنتی می‌توانند آزارگری‌های اینترنتی را در میان دانش‌آموزان پیش‌بینی کنند. سری و ملیس^۴ (۲۰۱۴) نشان دادند که بین ارسال پیام‌های بی‌ادبانه و تهدیدآمیز و انتشار عکس یا فیلم شخصی دیگران بدون رضایت آن‌ها با خشم درونی و ارسال درخواست‌های آنلاین برای رابطه جنسی با خشم بیرونی و کنترل خشم رابطه وجود دارد. همچنین کوکینوس و ولگاریدو^۵ (۲۰۱۷) نشان دادند که پرخاشگری‌های ارتباطی با پرخاشگری‌های سایبری ارتباط دارند.

صفات منفی و انحرافی شخصیت از متغیرهای دیگر این تحقیق است که در رابطه با پرخاشگری سایبری به کار می‌رود. ارائه تعریف واحد از شخصیت در میان روانشناسان همواره با مشکلاتی مواجه بوده است و به همین دلیل تعاریف متفاوتی مربوط به این ساختار روان‌شناختی وجود دارد. گری و کاستا^۶ (۱۹۹۲)؛ به نقل از بیجاری، پیوسته‌گر و سادات صدر، (۱۳۹۴) پنج عامل روان رنجورخویی، برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، توافق و وظیفه‌شناسی را برای شخصیت در نظر گرفته‌اند و پروین و جان^۷ (۲۰۰۷)؛ به نقل از بیجاری و همکاران، (۱۳۹۴) شخصیت را بیان‌کننده ویژگی‌هایی شامل الگوهای ثابت فکری، عاطفی و رفتاری دانسته‌اند. در این میان بهترین تعریف مربوط به شخصیت را نظریه‌های صفات شخصیت ارائه داده‌اند که آن را ساختار پویای درون فرد متشکل از سیستم‌های روانی جسمانی تعریف کرده‌اند که رفتار و افکار فرد را تعیین می‌کند (بشرپور، ۱۳۹۴). اکثر نظریه‌پردازان شخصیت صفات منفی و مثبت شخصیت را ارائه داده و هرکدام بر متغیری تأکید کرده‌اند، اما جامع‌ترین کار را فولدز و

-
1. Sari and Camadan
  2. Hinduja and Patchin
  3. Ang and Goh
  4. Serre and Melis
  5. Kokkinos and Voulgaridou
  6. Crae and Costa
  7. Pervin and John

بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری ۱۰۱

بدفورد^۱ (۱۹۷۷) به منظور ارزیابی متغیرهای انحرافی شخصیت ارائه کرده‌اند. آن‌ها انحراف شخصیت را در مؤلفه‌هایی مانند تفکر خصمانه^۲ (HT)، تهمت زدن یا بد نام کردن دیگران^۳ (DO)، عدم وجود اعتماد بنفس^۴ (LSC)، وابستگی^۵ (DEP)، اعمال خصمانه^۶ (HA) و سلطه‌گری^۷ (MIN) گزارش کردند (پرسلی و والتون^۸، ۱۹۷۳؛ فیلیپ^۹، ۱۹۶۹). ابعاد تسلط و تسلیم شدن در پرتو پیش فرض پرسلی^{۱۰} (۱۹۷۱) گنجانده شد، پرسلی و والتون (۱۹۷۳) اهمیت سلطه‌گری را در ارزیابی بیماران روانی متوجه شدند. شخصیت‌های وابسته در تصمیمات مهم زندگی به دیگران وابسته هستند، زیرا اعتماد به نفس بالایی ندارند و قادر به اداره زندگی خود به‌طور مستقل نیستند. گومپل^{۱۱} (۲۰۱۴) نشان داد که سایکوپاتی با پرخاشگری رفتاری (آفلاین) کاملاً مرتبط است. همچنین بوگولیو، پانیچوا، تیخونو، ایوانو و لیدووا^{۱۲} (۲۰۱۸) نشان دادند که صفات تاریک شخصیتی مانند سایکوپاتی با پرخاشگری‌های سایبری و رفتارهای آنلاین مضر مرتبط است و می‌تواند آن را پیش‌بینی کند.

همان‌طور که مشاهده شد تحقیقات گذشته بیشتر روی قلدری و پرخاشگری‌های سنتی و سایبری تأکید کرده‌اند، اما در زمینه ابعاد خشم مانند خشم انگیزشی، نگرش خصمانه و موقعیت‌های خشم‌انگیز در رابطه با پرخاشگری‌های سایبری تحقیقات کافی و نتایج مستحکم وجود ندارد. همچنین در رابطه با صفات شخصیت تحقیقات گذشته بیشتر روی صفات تاریک شخصیت مانند سایکوپاتی، خودشیفتگی و ماکیاولی تمرکز کرده‌اند، اما ارتباط پرخاشگری سایبری با ویژگی‌های انحرافی شخصیت بررسی نشده است که نسبت به صفات تاریک شخصیت شدت کمتری دارند و بیشتر در افراد متداول هستند. حال با توجه به فراگیر بودن

-
1. Bedford and Foulds
  2. Hostile Thoughts
  3. Denigration of Others
  4. Lack of Self-confidence
  5. Dependency
  6. Hostile Acts
  7. Dominance
  8. Presly and Walton
  9. Philip
  10. Presly
  11. Gumpel
  12. Bogolyubova, Panicheva, Tikhonov, Ivanov & Ledovaya

استفاده از اینترنت در میان دانشجویان و مخفی بودن چهره‌های واقعی افراد در میان شبکه‌های اینترنتی و استفاده‌های انحرافی از آن تحقیق حاضر با هدف بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری در میان دانشجویان انجام شد. لذا بر این اساس فرضیه‌های زیر مطرح می‌شود:

۱. ابعاد خشم با پرخاشگری‌های سایبری رابطه دارند.
۲. ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری‌های سایبری رابطه دارند.

روش

روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی تشکیل دادند که در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ در شهر اردبیل مشغول به تحصیل بودند ($N=11000$). حجم نمونه شامل ۲۲۰ نفر از دانشجویان شامل ۱۰۳ پسر و ۱۱۷ دختر از رشته‌های مختلف بود که بر اساس روش برآورد حجم نمونه در تحقیقات همبستگی کوهن و همکاران (۲۰۰۱؛ به نقل از حسن‌زاده، ۱۳۹۰) انتخاب شد. ملاک ورود به پژوهش اشتغال به تحصیل در دانشگاه و استفاده از فضای مجازی به صورت حداقل یک ساعت در روز و ملاک خروج داشتن هر نوع اختلال روان‌شناختی و عدم تمایل برای تکمیل تمامی پرسشنامه‌ها بود. روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بود. بر این اساس در این دانشگاه ابتدا از مجموع چند دانشکده، دو دانشکده ادبیات و علوم انسانی و دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی انتخاب و سپس از هر دانشکده از مجموع ۱۸ کلاس، ۴ کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند. میانگین سنی این دانشجویان ۲۳/۱۵ سال با انحراف معیار ۳/۱۸ بود.

برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های زیر استفاده شد:

مقیاس پرخاشگری-سایبری و قربانی-سایبری^۱: این مقیاس ۲۴ گویه دارد که شاپکا و مقصودی (۲۰۱۷) برای اندازه‌گیری پرخاشگری سایبری و قربانی سایبری ساخته‌اند. این مقیاس از دو قسمت تشکیل شده است. قسمت اول شامل ۱۲ گویه برای پرخاشگری سایبری

بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری ۱۰۳

و قسمت دوم شامل ۱۲ گویه برای قربانی سایبری که همه سؤالات در مقیاس لیکرت ۵ نقطه‌ای از ۰ (هرگز) تا ۴ (همیشه) نمره‌گذاری می‌شود. شاپکا و مقصودی (۲۰۱۷) مدل دو عاملی این پرسشنامه را در یک تحلیل عاملی تأییدی در کانادا تأیید کردند. در این مطالعه، پرخاشگری سایبری با پرخاشگری آشکار و پرخاشگری ارتباطی همبستگی مثبت، همچنین قربانی سایبری با اضطراب و افسردگی همبستگی مثبت نشان دادند و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش شد. در این پژوهش فقط از گویه‌های پرخاشگری سایبری استفاده شد و ضریب آلفای کرونباخ برای این مؤلفه بر روی نمونه حاضر ۰/۹۳ به دست آمد.

مقیاس انحراف شخصیتی^۱: این مقیاس ۳۶ گویه دارد که بدفورد و فولدز^۲ (۱۹۷۸) آن را ساخته‌اند و به طور وسیعی در زمینه‌های بالینی و پژوهشی کاربرد دارد. این مقیاس ۶ بعد انحرافی شخصیتی یعنی افکار خصمانه، بدنام‌سازی دیگران، فقدان اعتماد به خود، وابستگی، اعمال خصمانه و سلطه‌گری/ سلطه‌پذیری را در یک مقیاس لیکرت ۵ نقطه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) می‌سنجد. بدفورد و دیری^۳ (۲۰۰۳) در مطالعه تحلیل عاملی به روش چرخش ابلیمین یک راه حل شش عاملی با عامل‌های ذکر شده در فوق را به دست آوردند. تمام ۳۶ آیتم این پرسشنامه دارای بار عاملی بالای ۰/۴۰ بودند. ثبات درونی خرده مقیاس‌های این آزمون قابل قبول گزارش شده و ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های این آزمون نیز از ۰/۶۸ برای خرده مقیاس اعمال خصمانه تا ۰/۸۰ برای خرده مقیاس افکار خصمانه به دست آمد. در پژوهش حاضر ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های این آزمون از ۰/۷۴ برای خرده مقیاس وابستگی تا ۰/۸۴ برای خرده مقیاس اعمال خصمانه به دست آمد.

مقیاس خشم چند بعدی^۴: این مقیاس را سیگل^۵ (۱۹۸۶) برای اندازه‌گیری مؤلفه‌های عاطفی، رفتاری و شناختی خشم و همچنین فراوانی و مدت تجربه خشم ساخته است. این ابزار شامل ۳۸ گویه بوده و هر گویه نیز در مقیاس لیکرت ۵ نقطه‌ای از کاملاً نادرست (۱) تا

-
1. Personality deviance scale
  2. Bedford and Foulds
  3. Bedford and Deary
  4. Multidimensional anger scale
  5. Siegel

کاملاً درست (۵) نمره‌گذاری می‌شود. این مقیاس دارای ۵ خرده مقیاس خشم‌انگیزگی^۱، موقعیت‌های خشم‌انگیز^۲، نگرش خصمانه^۳، خشم بیرونی^۴ و خشم درونی^۵ است. اعتبار این آزمون با همبستگی بالای این آزمون با سایر سنج‌های خشم (پرسشنامه خصومت-گناه باس و دورکی) تأیید شده و پایایی بازآزمایی آن ۰/۷۵ و پایایی ثبات درونی آن به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۴ گزارش شده است (سیگل، ۱۹۸۶). در پژوهش حاضر ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های این آزمون از ۰/۷۰ برای خرده مقیاس موقعیت‌های خشم‌انگیز تا ۰/۸۶ برای خرده مقیاس خشم بیرونی به دست آمد.

روند اجرای پژوهش بدین طریق بود که بعد از اخذ مجوزهای لازم از معاونت آموزش دانشگاه محقق اردبیلی ابتدا از میان ۱۱ دانشکده، دانشکده ادبیات و علوم انسانی و دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی انتخاب و از هر دانشکده که شامل ۱۸ کلاس بودند ۴ کلاس از رشته‌های مختلف یعنی ۲۲۰ نفر از هر دو جنس انتخاب شدند. بعد از مراجعه به آن‌ها در کلاس و تبیین اهداف پژوهش و کسب رضایت شفاهی از دانشجویان پرسشنامه‌ها در اختیار آن‌ها قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد در حضور پژوهشگر به آن‌ها پاسخ دهند. پس از بررسی پرسشنامه‌ها و کنار گذاشتن بعضی از آن‌ها به علت ناتمام بودن و ناقص بودن، داده‌های ۲۰۷ نفر از آن‌ها وارد نرم افزار SPSS21 شد و برای تحلیل فرضیه‌های پژوهش از آزمون‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان (روش ورود ENTER) استفاده شد.

یافته‌ها

تعداد ۲۰۷ نفر از دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی در این مطالعه شرکت کردند که میانگین سنی این دانشجویان ۲۳/۱۵ سال با انحراف معیار ۳/۱۸ بود. ۹۰ نفر (۴۲/۳ درصد) از دانشجویان پسر و ۱۱۷ نفر (۵۷/۷ درصد) از آن‌ها دختر بودند. ۷۵ درصد دانشجویان در مقطع

-
1. Anger of arousal
  2. Angry situations
  3. Hostile attitude
  4. external anger
  5. Inner anger

۱۰۵ ..... بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری

کارشناسی و ۲۵ درصد در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بودند.

جدول ۱ نشان می‌دهد که پرخاشگری سایبری با خشم بیرونی ($r=0/22$) و خشم انگیزشی ($r=0/27$) از ابعاد خشم در سطح $p < 0/01$ و افکار خصمانه ($r=0/18$)، اعمال خصمانه ($r=0/20$) و سلطه‌گری ($r=0/32$) در سطح $p < 0/01$ و بدنام‌سازی ($r=0/16$) در سطح $p < 0/05$ به طور مثبت همبسته است، اما با مؤلفه‌های دیگر ابعاد خشم و انحراف شخصیتی رابطه معناداری نداشت.

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی نمرات آزمودنی‌ها در متغیرهای ابعاد خشم و انحراف شخصیتی با پرخاشگری سایبری

متغیرها	M (±SD)	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱.خشم درونی	۱۷/۶۰ (±۳/۹۸)												
۲.خشم بیرونی	۱۱/۵۸ (±۲/۲۷)	۰/۱۸**											
۳.خشم انگیزشی	۳۳/۷۱ (±۷/۷۹)	۰/۵۱**	۰/۱۴*										
۴. موقعیت خشم انگیز	۳۰/۸۶ (±۶/۲۹)	۰/۲۹**	۰/۰۴	۰/۳۰**									
۵. نگرش خصمانه	۳۶/۸۳ (±۶/۸۶)	۰/۴۶**	۰/۲۱**	۰/۶۴**	۰/۷۴**								
۶.افکار خصمانه	۱۱/۸۴ (±۳/۴۸)	۰/۲۹**	۰/۰۶	۰/۴۴**	۰/۳۳**	۰/۳۸**							
۷.بدنام‌سازی	۱۶/۹۴ (±۳/۰۹)	۰/۱۶*	۰/۰۸	۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۲۰**	۱						
۸.وابستگی	۱۷/۱۹ (±۳/۳۵)	۰/۱۷*	۰/۱۱	۰/۲۰**	۰/۲۶**	۰/۲۸**	۰/۲۱**	۱					
۹.اعمال خصمانه	۱۷/۴۰ (±۳/۳۴)	۰/۳۴**	۰/۱۲	۰/۲۴**	۰/۲۳**	۰/۳۳**	۰/۴۳**	۰/۴۴**	۱				
۱۰.فقدان اعتماد	۱۸/۲۱ (±۲/۶۱)	۰/۲۲*	۰/۱۲	۰/۱۴*	۰/۳۶**	۰/۲۵**	۰/۲۲**	۰/۳۳**	۰/۳۵**	۱			
۱۱.سلطه‌گری	۱۳/۶۲ (±۳/۴۰)	۰/۲۶**	۰/۰۴	۰/۲۲**	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۳۸**	۰/۴۱**	۰/۱۶*	۰/۳۷**	۱		
۱۲.پرخاشگری سایبری	۷/۶۳ (±۸/۵۷)	۰/۱۰	۰/۲۲**	۰/۲۷**	۰/۰۵	۰/۱۲	۰/۱۸**	۰/۱۶*	۰/۰۲	۰/۲۰**	۰/۰۳	۱	۰/۳۲**

**معناداری در سطح ۰/۰۱ *معناداری در سطح ۰/۰۵

جدول ۲ نشان می‌دهد حدود ۲۲ درصد از کل واریانس پرخاشگری سایبری را مؤلفه‌های انحراف شخصیتی و ابعاد خشم پیش‌بینی می‌کنند. نسبت f^2 هم نشان می‌دهد که رگرسیون پرخاشگری سایبری بر پنج مؤلفه انحراف شخصیتی و پنج مؤلفه ابعاد خشم معنادار است؛ یعنی رابطه بین پرخاشگری سایبری و ترکیب خطی مبتنی بر کم‌ترین مجذورات از پنج مؤلفه انحراف شخصیتی و پنج مؤلفه ابعاد خشم احتمالاً نمی‌تواند تصادفی پیش آمده باشد. مدل مورد نظر نیز از لحاظ آماری معنادار است. نتایج ضرایب رگرسیون نیز نشان می‌دهد که از مؤلفه‌های انحراف شخصیتی t حاصل از مؤلفه سلطه‌گری ($t = 3/14$) در سطح $p < 0/01$ و از مؤلفه‌های ابعاد خشم، t حاصل از مؤلفه خشم بیرونی ($t = 3/04$) در سطح $p < 0/01$ و t حاصل از مؤلفه خشم انگیزندگی ($t = 2/62$) در سطح $p < 0/01$ از لحاظ آماری معنادار هستند و می‌توانند به صورت معناداری پرخاشگری سایبری را پیش‌بینی کنند.

جدول ۲: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه به روش ورود (همزمان) پرخاشگری سایبری بر اساس مؤلفه‌های انحراف شخصیتی و ابعاد خشم

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	R	R2	R تعدیل شده	F	Sig of F	B	SE B	β	t	آماره‌های هم خطی
										(p)	تحمل
		0/220/47		0/18	5/14	0/001					
	سلطه‌گری									3/14	0/64
										0/002	0/54
	پرخاشگری سایبری									3/04	0/87
	خشم بیرونی									0/003	0/14
										2/62	0/41
	خشم انگیزندگی									0/009	2/39

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از تحقیق حاضر بررسی ابعاد خشم و انحراف شخصیت با پرخاشگری‌های سایبری بود. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که از بین مؤلفه‌های ابعاد خشم، خشم بیرونی و خشم انگیزندگی و نگرش خصمانه با پرخاشگری سایبری رابطه مثبت دارند. این یافته‌ها با نتایج تحقیق هیندوجا و پاچین (۲۰۰۸) مبنی بر ارتباط مثبت قلدری و رفتارهای پرخاشگرانه با پرخاشگری‌های سایبری و تحقیق آنتونیادو و همکاران (۲۰۱۶) که گزارش کردند قلدری‌های سنتی و رفتارهای پرخاشگرانه می‌توانند تهاجمات اینترنتی را پیش‌بینی کنند و نتایج تحقیق

کوکینوس و ولگاریدو (۲۰۱۷) همسو و همخوان است مبنی بر اینکه پرخاشگری‌های ارتباطی با پرخاشگری‌های سایبری ارتباط دارند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت از آنجا که در دنیای صنعتی و سرمایه‌داری امروز افراد گوشه‌گیرتر شده‌اند و مشارکت‌های گروهی کمتر و فضا برای ابراز خشم در دنیای واقعی کمتر شده است لذا افرادی که ویژگی‌های پرخاشگرانه نسبت به دیگران داشته باشند و کنترل کمتری روی هیجانات منفی خود داشته باشند، با توجه به مخفی بودن چهره‌های افراد در فضای مجازی و پایین بودن احساس گناه در انجام پرخاشگری‌های سایبری، نسبت به سایر افرادی که خشم پایین‌تری دارند بیشتر به فضای مجازی روی آورده و در فضای مجازی دست به سوءاستفاده از عکس‌ها و فیلم‌های شخصی دیگران و شایعه‌پراکنی می‌زنند و پیام‌هایی را که حاوی تحقیرهای نژادی، جنسی و مذهبی باشد بیشتر به دیگران ارسال می‌نمایند.

نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که از مؤلفه‌های انحراف شخصیت بدنام‌سازی، اعمال خصمانه و سلطه‌گری با پرخاشگری سایبری ارتباط مثبت دارند و مؤلفه‌های سلطه‌گری، خشم بیرونی و خشم‌انگیزتگی می‌توانند ۲۲ درصد از پرخاشگری‌های سایبری را پیش‌بینی کنند. به عبارتی دیگر با بالا رفتن انحرافات شخصیتی بر میزان پرخاشگری سایبری افزوده و بالعکس با کاهش انحرافات شخصیتی بر میزان پرخاشگری سایبری آنان کاسته می‌شود. این نتایج با نتایج تحقیق گومپل (۲۰۱۴) مبنی بر ارتباط سایکوپاتی با پرخاشگری رفتاری (آفلاین) و یافته‌های بوگولیو و همکاران (۲۰۱۸) که گزارش کردند صفات تاریک شخصیتی با پرخاشگری سایبری مرتبط است همسو و همخوان است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت هر چه میزان انحرافات شخصیتی در افراد بیشتر باشد و افراد تمایل بیشتری به ناسزاگویی و افکار سلطه‌گری داشته باشند و از تحقیر دیگران لذت ببرند اگر در فضای سایبری با توجه به مخفی بودن چهره افراد در فضای مجازی و دردسترس بودن آن، این افراد نسبت به سایر افراد در فضای مجازی بیشتر دست به فعالیت‌های پرخاشگرانه مانند ارسال پیام‌های متنی و تصویری جنسی و شرم‌آور، پخش تصاویر و کلیپ‌ها به منظور عذاب و تهدید دیگران و پخش شایعات و پیام‌های رعب‌آور به منظور آزار رساندن به دیگران می‌زنند. همچنین پیش‌بینی پرخاشگری سایبری به وسیله افکار سلطه‌گری از انحرافات شخصیتی و خشم بیرونی و خشم‌انگیزتگی از ابعاد خشم از دیدگاه وراثت‌شناسی رفتاری قابل تبیین است. از آنجا که رفتارهای ما تابعی از محرک‌های

محیطی و خصیصه‌های زیست‌شناختی می‌باشد بنابراین تعامل مناسب این دو می‌تواند در پیشگیری از پرخاشگری‌های سایبری و رفتارهای پرخاشگرانه و ضد اجتماعی که در فضای مجازی انجام می‌شود موثر واقع شود لذا توجه به انگیزه‌های متفاوت افراد در انجام پرخاشگری‌های سایبری می‌تواند در طراحی برنامه‌های آموزشی نیز به ما کمک کند.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم کنترل برخی متغیرهای مزاحم نظیر سابقه روان پزشکی افراد، تربیت والدین، میزان وابستگی و اعتیاد اینترنتی، ناکامی‌ها و تنهایی دانشجویان نمونه اشاره کرد. با توجه به محدودیت‌های پژوهش پیشنهاد می‌گردد این تحقیق بر روی نمونه‌های دیگر با شرایط کنترل شده نیز انجام شود. همچنین با توجه به نتایج حاصل از تحقیق و رابطه قوی بین مؤلفه‌های انحراف شخصیت و ابعاد خشم با پرخاشگری‌های سایبری و سوءاستفاده‌های اینترنتی، دانشگاه‌ها برنامه‌هایی را جهت کاهش انحرافات شخصیتی دانشجویان و کارگاه‌هایی را در جهت کنترل خشم جهت کاهش پرخاشگری‌های سایبری اجرا نمایند. همچنین به تمامی نهادهای فرهنگی، آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها پیشنهاد می‌شود که برنامه‌هایی جهت فرهنگ سازی از برنامه‌های اینترنتی و نحوه استفاده از این رسانه‌های الکترونیکی، بهره‌وری در جهت صحیح و کاهش وابستگی به اینترنت و عدم اعتماد به افراد تدارک ببینند تا انجام سوءاستفاده‌های اینترنتی کاهش یابد.

تشکر و قدردانی

از کارکنان دانشگاه محقق اردبیلی و تمامی دانشجویان عزیزی که ما را در انجام این تحقیق یاری دادند تقدیر و تشکر فراوان داریم.

منابع

- حسن‌زاده، رمضان. (۱۳۹۰). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: نشر ساوالان.
- ایلالی، سید حسن، حسینی امین، سیده نرگس و نامی، مینا (۱۳۹۶). علل گرایش کاربران ایرانی به شبکه‌های مجازی. فصلنامه جامعه، فرهنگ، رسانه. ۲۵: ۴۷-۶۲.
- بشرپور، سجاد (۱۳۹۴). صفات شخصیت، نظریه‌ها و آزمون. تهران: انتشارات ساوالان.

بررسی رابطه ابعاد خشم و ویژگی‌های انحرافی شخصیت با پرخاشگری سایبری ۱۰۹

ترک، فرزانه، درویزه، زهرا، دهشیری، غلامرضا و خسروی، زهره (۱۳۹۵). پیش‌بینی اختلالات رفتاری درونی سازی و برونی سازی در نوجوانان بر اساس ابعاد سرشت و منش، *مطالعات روانشناختی*، ۱۲ (۳): ۷-۲۶.

عبدی، محمدرضا، خوش‌کنش، ابوالقاسم، پورابراهیم، تقی و محمدی، روح‌الله (۱۳۹۲). بررسی سبک دلبستگی و رضایت زناشویی افراد متأهل درگیر خیانت اینترنت، *مطالعات روانشناختی*، ۸ (۳): ۱۵۸-۱۳۵.

فرح بیجاری، اعظم، پیوسته گر، مهرانگیز و صدر، مهدیه سادات (۱۳۹۴). رابطه تاب‌آوری با ابعاد پنجگانه شخصیت و اختلالات بالینی افسردگی، اضطراب و جسمانی سازی در دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه الزهراء، *مطالعات روانشناختی*، ۱۱ (۳): ۷۸-۵۳.

Abdi, M., Khoshkonesh, A., Poorebrahim, T., Mohammadi, R. (2013). Investigating the attachment style and marital satisfaction of married people involved in betraying the Internet. *Journal of psychological studies*, 8(3), 135-158. (Text in Persian).

Abajaoude, E., Savage, M. W., Starcevic, V., & Salame, W. O. (2015). Cyberbullying: Review of an old problem gone viral. *Society for Adolescent Health and Medicine*, 57(1), 10-18. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.04.011>.

Allen, K. A., Ryan, T., Gray, D.L., McInerney, D. M., & Waters, L. (2014). Social media use and social connectedness in adolescents: The positives and the potential pitfalls. *The Australian Educational and Developmental Psychologist*, 31(1), 18-31.

Ang, R. P., & Goh, D. H. (2010). Cyber-bullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy and gender. *Child Psychiatry and Human Development*, 41(4), 387-397.

Antoniadou, N., & Kokkinos, C. M. (2015). Cyber and school bullying: Same or different phenomena. *Aggression and Violent Behavior*, 25(2015), 363-372.

Antoniadou, N. C., Kokkinos, A. M. (2016). Possible common correlates between bullying and cyber-bullying among adolescents. *Psicología Educativa*, 22(1), 27-38.

Aricak, O.T. (2016). The relationship between mental health and bullying. En H. Cowie, C. A. Myers (Eds.), *Bullying among university students: Cross-national perspectives* (pp. 76-90). Abingdon: Routledge.

Basharpoor, s. (2015). Personality traits: theory and testing. Tehran: savalan publications. (Text in Persian).

Bennett, Sarah, Farrington, David P, & Huesmann, L. R. (2005). Explaining gender differences in crime and violence: The importance of social cognitive skills *Aggression and Violent Behavior*, 10(3), 263-288.

- Bedford, A., & Foulds, G. A. (1978). *Manual of the personality Deviance Scale*. Windsor: NFER-Nelson.
- Bedford, A., Ian J. & Deary, L. J. (2003). The Personality Deviance Scales (PDS): cross-validation, item analyses and scale development. *Personality and Individual Differences*, 35(2), 389–398.
- Bogolyubova O., Panicheva P., Tikhonov, R., Ivanov V., & Ledovaya, Y. (2018). Dark personalities on Facebook: Harmful online behaviors and Language *Computers in Human Behavior*, 78, 151-159. www.elsevier.com/locate/comphumbeh.
- Calvete, E., Orue, I., & G_amez-Guadix, M. (2016). Cyberbullying victimization and depression in adolescents: The mediating role of body image and cognitive schemas in a one-year prospective study. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22, 271-284. <https://doi.org/10.1007/s10610-015-9292-8>.
- Caine, T. M., Foulds, G. A., & Hope, K. (1967). *Manual of Hostility and Direction of Hostility Questionnaire*. London: University of London Press.
- Caine, T.M. (1970). Personality illness. In P. Mittler (Ed.), *The psychological assessment of mental and physical handicaps*. London: Methuen (781–817).
- Chabrol, H., van Leeuwen, N., Rodgers, R. F., & Gibbs, J. C. (2011). Relations between self-serving cognitive distortions, psychopathic traits, and antisocial behavior in a non-clinical sample of adolescents. *Personality and Individual Differences*, 51(8), 887–892.
- Constantinos M. Kokkinos*, Ioanna Voulgaridou. (2017). Relational and cyber aggression among adolescents: Personality and emotion regulation as moderators. *Computers in Human Behavior*, 68, 528-537. www.elsevier.com/locate/comphumbeh.
- Farahbijari, A., peyvastegar, M., Sadr, M. S. (2015). The relationship between resiliency with five dimensions of personality and clinical disorders (depression, anxiety and somatization) in female undergraduate students of Alzahra University. *Journal of psychological studies*, 11(3), 53-78. (Text in Persian).
- Gámez-Guadix, M, Orue, Izaskun, Smith, Peter, K., & Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), 446-452.
- Gumpel, T. P. (2014). Linking psychopathy and school aggression in a nonclinical sample of adolescents. *Journal of School Violence*, 13(4), 377–395.
- Guo, S. (2016). A meta-analysis of the predictors of cyberbullying perpetration and victimization. *Psychology in the Schools*, 53(4), 432–453. <https://doi.org/10.1002/pits.21914>.
- Griffiths, M. D., Kuss, D. J., & Demetrovics, Z. (2014). *Social networking addiction: An overview of preliminary findings*. In K. P. Rosenberg and L. C.

- Feder (Eds.), *Behavioral addictions: Criteria, evidence, and treatment*, (pp. 119–141). London, UK: Academic Press.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156.
- Larrañaga, E., Yubero, S., Ovejero, A., & Navarro, R. (2016). Loneliness, parent-child communication and cyberbullying victimization among Spanish youths. *Computers in Human Behavior*, 65, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.08.015>.
- Monteagudo, C. M., Delgado, B., Inglés, J. C., Fernández, M. J. (2018). Cyberbullying in the university setting. Relationship with family environment and emotional intelligence, *Computers in Human Behavior*, doi: 10.1016/j.chb.2018.10.002.
- Modecki, K. L., Minchin, J., Harbaugh, A. G., Guerra, N. G., & Runions, K. C. (2014). Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 55, 602–611. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth>.
- Myers, C. A., & Cowie, H. (2017). Bullying at university: The social and legal contexts of cyberbullying among university students. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(8), 1172–1182. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/0022022116684208>.
- Pereira, F., & Matos, M. (2016). Cyber-stalking victimization: What predicts fear among Portuguese adolescents? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22, 253–270. <https://doi.org/10.1007/s10610-015-9285-7>.
- Presly, A. S. (1971). *The classification of deviant personalities and their relationship to personal illness in a psychiatric unit*. Unpublished Ph.D. thesis, University of Edinburgh.
- Presly, A.S. & Walton, H.J. (1973). Dimensions of abnormal personality. *British Journal of Psychiatry*, 122(568), 269–276.
- Philip, A.E. (1969). The development and use of the Hostility and Direction of Hostility Questionnaire. *Journal of Psychosomatic Research*, 13(3), 283–287.
- Sari, S. V., & Camadan, F. (2016). The new face of violence tendency: Cyber bullying perpetrators and their victims. *Computers in Human Behavior*, 59, 317–326. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.02.027>.
- Serre, I., Melis, S.Ö. (2014). Cyberbullying: A New Kind of Peer Bullying through Online Technology and its Relationship with aggression and social anxiety. *Procedia - Social and Behavioral Science*. 116, 4241–4245. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.924>.
- Shapka, J. D., Maghsoudi, R. (2017). Examining the validity and reliability of the cyber-aggression and cyber-victimization scale. *Computers in Human Behavior* 69, 10–17. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.015>.

- Siegel, J. M. (1986). The Multidimensional Anger Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(1), 191-200.
- Slonje, R., Smith, P., & Frisén, A. (2013). The nature of cyber-bullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32.
- Surtees, P.G. & Wainwright, N.W.J. (1996). Fragile states of mind: neuroticism, vulnerability and the long-term outcome of depression. *British Journal of Psychiatry*, 169(3), 338-347.
- Tork, F., Dervizeh, Z., Dehshiri, Gh., Khosravi, Z. (2016). Predicting of externalizing and internalizing problems in adulthood basis of temperament and character. *Journal of psychological studies*, 12(3), 7-26. (Text in Persian).
- Vale, A., Pereira, F., Gonçalves, M., & Matos, M. (2018). Cyber-aggression in adolescence and internet parenting styles: A study with victims, perpetrators and victim-perpetrators. *Children and Youth Services Review*, 93, 88-99. www.elsevier.com/locate/chilyouth.

Abstracts .....

Psychological Studies
Faculty of Education and Psychology,
Alzahra University

Vol.15, No.1
Spring 2019

**Examining the Relationship between Dimensions of Anger and
Personality Deviance Features and Cyber Aggression**

Sajjad Basharpour¹, Javad Drodi*² and Elham Seif³

Abstract

Cyber aggression is defined as aggressive behaviors that take place secretly in cyberspace, without involving a face-to-face encounter of the people involved. The aim of the present study was to investigate the relationship between dimensions of anger and personality deviance features and cyber aggression among university students. This was a descriptive, correlational study, and the sample included 220 students studying at the University of Mohaghegh Ardabili during the 2017/18 academic year, which were selected by randomly clustered sampling. In order to collect data, the dimensions of anger, personality deviance and cyber aggression questionnaires were used. The collected data were analyzed using Pearson correlation coefficient and multiple regression analysis. Results showed that cyber aggression had a positive correlation with external anger and anger arousal, two dimensions of anger, and stigmatization, hostile acts and domination, dimensions of personality deviance. The results of regression analysis showed that dimension of anger and personality deviance could predict 22 percent of cyber aggression. It seems that higher rates of anger and personality deviances will increase the possibility of aggressive behaviors on the internet and cyberspace. Therefore, it is suggested that universities set up workshops to reduce online aggression with an emphasis on controlling components of anger and personality deviance.

Keywords: *Cyber aggression, external anger, personality deviance*

-
1. Associate Professor of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
  2. Corresponding Author: M.Sc. in Clinical Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
javaddrodi89@gmail.com
  3. M.Sc. in Exceptional Child Psychology & Education, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.
- Submit Date: 2018-01-14   Accept Date: 2018-12-10
DOI:10.22051/psy.2018.18908.1571